

**หลักการและแนวคิดในการจัดการแสดงโขนของสำนักงานการสังคีต เนื่องในโอกาส 320 ปี
ความสัมพันธ์ไทย-ฝรั่งเศส ณ ประเทศฝรั่งเศส พุทธศักราช 2549**
**THE CONCEPT AND PRINCIPLES IN ORGANIZING THE OFFICE OF PERFORMING ARTS’
KHON PERFORMANCE TO CELEBRATE THE 320TH ANNIVERSARY OF THAI-FRENCH
IN FRANCE, 2006**

จิตติมา อ่องทอง*

วิชชุดา วุธาติย์**

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาและการจัดการแสดงโขน วิเคราะห์หลักการ แนวคิด และวิธีการจัดการแสดงโขนสำหรับเผยแพร่ของสำนักงานการสังคีต กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม ณ ประเทศฝรั่งเศส พ.ศ. 2549 ดำเนินการวิจัยโดยศึกษา รวบรวมข้อมูลและค้นคว้าจากเอกสาร ตำราทางวิชาการ สื่อบริการแสดง ฯลฯ และการสัมภาษณ์ผู้ที่มีความรู้ทางการเผยแพร่ทางศิลปวัฒนธรรมในต่างประเทศ คณะผู้ทำงานการเผยแพร่การแสดงโขน ณ ประเทศฝรั่งเศส พ.ศ. 2549

การวิเคราะห์หลักการและแนวคิดในการจัดการแสดงโขนของสำนักงานการสังคีต เนื่องในโอกาส 320 ปี ความสัมพันธ์ไทย-ฝรั่งเศส ณ ประเทศฝรั่งเศส พ.ศ. 2549 พบว่าเป็นการแสดงโขนในลักษณะและรูปแบบที่เป็นมิติใหม่ มีการศึกษา สังเกต และเรียนรู้จากประสบการณ์ในอดีตเพื่อนำจุดอ่อนมาปรับปรุงแก้ไข หลักการและแนวคิดในการจัดการแสดงโขนสำคัญ ๆ ในครั้งนี้ ได้แก่ 1) จัดการแสดงโขนเรื่อง รามเกียรติ์ ตอนนางลอย ซึ่งเป็นตอนที่แสดงเฉพาะในประเทศไทย นำเสนอการแสดงในนามของ “การแสดงละครใบ้และโขน” 2) จัดให้มีการเล่นในโรงละครอย่างสมเกียรติเหมาะสมกับมหรสพประจำชาติไทย 3) คัดเลือกผู้แสดงที่มีฝีมือและเชี่ยวชาญทางนาฏศิลป์ไทย 4) จัดทำฉากประกอบการแสดง แสง สี เพื่อเพิ่มอรรถรสในการรับชม 5) จัดจ้างทีมงานคุณภาพที่มีประสบการณ์ด้านเทคนิคการแสดงเพื่อออกแบบแสงสีประกอบฉากและการแสดง 6) การจัดทำสื่อบริการแสดงอย่างมีคุณภาพและได้มาตรฐานสากล 7) จัดรายการสารคดีโขน เป็นการจัดการเผยแพร่ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับนาฏศิลป์ไทย 8) เสิร์มการแสดงหน้าม่าน เพื่อให้เห็นขั้นตอนการเตรียมการแสดงโขน

คำสำคัญ: การแสดงโขนของสำนักงานการสังคีต ณ ประเทศฝรั่งเศส / หลักการและแนวคิดในการจัดการแสดงโขน

Abstract

This thesis examines the background and the organization of the Khon performance and, specifically analyzes the concept, principles and the method of organizing the Khon performance for the public in France in 2006 by the Office of Performing Arts at the Department of Fine Arts in the Ministry of Culture. The research was conducted by collecting and studying information in document, academic texts, programmes of performances, as well by interviewing those knowledgeable in publicizing Thai performing arts abroad and members of the organizing committee of the Khon performance in France in 2006.

This analysis of the concept and principles in organizing the Khon performance by the Office of Performing Arts in celebration of the 320th anniversary of Thai-French relations in France in 2006 found that characteristics and form of the Khon performance were presented in a new perspective. Lessons from the study and observation of past experiences were applied to improve and correct weaknesses in the concept and principles of this important Khon performance in the following ways: 1) The Khon performance of Ramakien, the Nang Loy episode, was presented. This episode is traditionally performed in Thailand only and on this occasion it took the form of “a pantomime and a Khon performance,” 2) The performance took place in a theatre as is appropriate for a highly esteemed Thai national entertainment, 3) The performers were selected from experts in Thai performing arts, 4) Stage scenery was built to accompany the light and sound presentation in order to enhance the audience’s enjoyment of the show, 5) A quality team, which was well experienced in performing techniques, was hired to design both light and sound for the stage scenery and the performance, 6) Quality and high standard programmes for the performance were published, 7) A Khon performance demonstration was organized to disseminate information about Thai performing arts, 8) As well as the stage performance, an additional exhibition was mounted to show the different stages in the preparation of the Khon performance.

Keywords: Khon performance of the Office of Performing Arts in France / The concept and principles of the Khon performance

* นิสิตระดับมหาบัณฑิต หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานาฏศิลป์ไทย ภาควิชานาฏศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, tak-tar@hotmail.com

** อาจารย์ ดร., สาขาวิชานาฏศิลป์ไทย ภาควิชานาฏศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, vijjata@yahoo.com

บทนำ

นาฏยศิลป์ไทยเป็นศิลปวัฒนธรรมประจำชาติที่มีมาแต่โบราณ แสดงถึงภูมิปัญญาที่เจริญรุ่งเรืองของชนชาติไทยนับแต่อดีตถึงปัจจุบัน นาฏยศิลป์ไทยมีวิวัฒนาการอย่างยาวนานจนเกิดการสั่งสมความรู้ประสบการณ์ และถูกขัดเกลาจนมีความประณีตงดงามทั้งศาสตร์และศิลป์ในทุกองค์ประกอบของศิลปะ มีการปรับปรุงสร้างสรรค์และสั่งสมประสบการณ์มาเป็นระยะเวลาหลายร้อยปี ก่อให้เกิดวิวัฒนาการทางด้านนาฏยศิลป์เรื่อยมาจนเกิดเป็นความงดงามที่เป็นอัตลักษณ์ประจำชาติไทยในปัจจุบัน หากเราสังเกตจากประวัติศาสตร์ชาติไทยจะเห็นได้ว่างานทางด้านนาฏศิลป์และดนตรีมักอยู่ในพระราชูปถัมภ์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระมหากษัตริย์ของไทยหลายพระองค์ทรงตระหนักในคุณค่าของศิลปวัฒนธรรมของชาติ จึงทรงสถาปนากรมมหรสพขึ้นให้มีหน้าที่ดูแลการมหรสพของชาติ ซึ่งประกอบด้วยงานนาฏศิลป์และดนตรีโดยเฉพาะ

ปัจจุบัน นาฏยศิลป์ไทยได้รับความนิยมน้อยลงแพร่หลายในทุกภูมิภาคของโลกทั้งทวีปยุโรป ทวีปอเมริกา และโดยเฉพาะในทวีปเอเชีย ซึ่งประเทศไทยได้รับเชิญจากภาครัฐและภาคเอกชนจากหลากหลายประเทศให้จัดนาฏยศิลป์ไทยไปแสดงในงานเทศกาล หรือโอกาสสำคัญอย่างต่อเนื่อง นับเป็นโอกาสที่ดีที่จะเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมของชาติให้เป็นที่แพร่หลาย นอกจากนี้การเผยแพร่นาฏยศิลป์ไทยในต่างประเทศยังเป็นส่วนหนึ่งที่ช่วยประชาสัมพันธ์ประเทศไทยให้เป็นที่รู้จักมากยิ่งขึ้น ช่วยดึงดูดและเพิ่มปริมาณนักท่องเที่ยวต่างชาติให้หันมาสนใจท่องเที่ยวประเทศไทยเป็นการช่วยส่งเสริมด้านการท่องเที่ยวอีกทางหนึ่ง อีกทั้งยังช่วยกระตุ้นการเจริญเติบโตของเศรษฐกิจภายในประเทศและด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศอีกด้วย

พลตรีหลวงวิจิตรวาทการ ได้ให้ความสำคัญของนาฏยศิลป์ไทย โดยยกตัวอย่าง คำกล่าวของหลวงประดิษฐมนูธรรม ครึ่งท่านเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ได้กล่าวในที่ประชุมข้าหลวงประจำจังหวัด เมื่อวันที่ 7 มิถุนายน พ.ศ. 2478 ว่า

ศิลปะเป็นของสำคัญส่วนหนึ่งของชาติ เพราะว่าศิลปะของชาติเป็นเครื่องชักจูงให้ประชาชนรักชาติ และภาคภูมิใจในเกียรติแห่งชาติของตนนี้เป็นผลในทางการภายใน ส่วนผลในทางการภายนอกนั้น ศิลปะเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้เราได้รับความนิยมนับถือของนานาชาติ เรายังได้มีโอกาสเผยแพร่ศิลปะของชาติออกไปมากเท่าไร เราก็ยังได้รับความนิยมนับถือในหมู่นานาชาติยิ่งขึ้นเพียงนั้น (พลตรีหลวงวิจิตรวาทการ 2541:230)

หากแต่นาฏยศิลป์ไทยแบ่งออกเป็นหลายประเภททั้ง โขน ละคร รำ ระเบียบ และการแสดงพื้นเมือง ซึ่งการแสดงแต่ละประเภทยังมีความงาม ความเป็นอัตลักษณ์ และจุดประสงค์ในการแสดงแตกต่างกันออกไป ดังนั้นการคัดเลือกประเภทของการแสดงให้เหมาะสมกับลักษณะงาน และวัตถุประสงค์ในการนำไปแสดงในต่างประเทศนั้นมิใช่เรื่องง่าย เนื่องจากภาษา วัฒนธรรม และปัจจัยพื้นฐานที่แตกต่างกันระหว่างชนชาติ ผู้วิจัยมุ่งที่จะศึกษาหลักการและแนวคิดในการจัดการแสดง และรวบรวมความรู้ที่เกี่ยวข้องกับหลักการและแนวคิด

ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการแสดงโขนของสำนักการสังคีต ซึ่งเป็นหน่วยงานที่มีหน้าหลักในการทำ บำรุง รักษา ฟื้นฟู และให้การศึกษาคุณค่าศิลปวัฒนธรรมทางด้านนาฏศิลป์ และการจัดแสดงอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับ ศิลปวัฒนธรรมมากกว่า 100 ปี เป็นหน่วยงานที่มีประวัติความเป็นมาอย่างยาวนานใน การอนุรักษ์ ศิลปวัฒนธรรม มีประสบการณ์การเผยแพร่ นาฏศิลป์ไทยในต่างประเทศทั่วโลก ทั้งยังเป็นหน่วยงานทาง ราชการที่ปฏิบัติงานเพื่อสนองพระมหากรุณาธิคุณของพระมหากษัตริย์หลายยุคหลายสมัย

โดยมุ่งเน้นศึกษาการเผยแพร่การแสดงโขน ณ ประเทศฝรั่งเศส ใน ปี พ.ศ. 2549 ซึ่งเป็นงานที่จัดขึ้น โดยกระทรวงวัฒนธรรมร่วมกับสถานเอกอัครราชทูตไทยในกรุงปารีส ในงานสัปดาห์วัฒนธรรมไทยในฝรั่งเศส เนื่องในโอกาสที่ไทยและฝรั่งเศสเจริญสัมพันธไมตรีครบ 320 ปี การวิจัยครั้งนี้จะเป็นแนวทางสำหรับการ จัดแสดงเพื่อเผยแพร่ในต่างประเทศที่ถูกต้องเหมาะสม

วัตถุประสงค์และขอบเขตงานวิจัย

1. ศึกษาประวัติความเป็นมาและการจัดการแสดงโขนของสำนักการสังคีต เนื่องในโอกาส 320 ปี ความสัมพันธ์ไทย-ฝรั่งเศส ณ ประเทศฝรั่งเศส พ.ศ. 2549
2. ศึกษาวิเคราะห์หลักการ แนวคิด และวิธีการจัดการแสดงโขนสำหรับเผยแพร่ของสำนักการสังคีต กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม ณ ประเทศฝรั่งเศส พ.ศ. 2549

ขอบเขตของงานวิจัย

มุ่งศึกษาวิเคราะห์แนวคิดและหลักการในการจัดการแสดงโขนจากสำนักการสังคีต รวมทั้ง องค์ประกอบแสดงในการแสดงเพื่อเผยแพร่ นาฏศิลป์ไทยในต่างประเทศ โดยเน้นศึกษาจัดการแสดงโขน สำหรับเผยแพร่ของสำนักการสังคีต กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม ณ ประเทศฝรั่งเศส พ.ศ. 2549

วิธีดำเนินการวิจัย

1. งานวิจัยฉบับนี้เป็นการศึกษารวบรวมข้อมูลขั้นพื้นฐาน ทั้งในด้านของเอกสาร งานวิจัย ตำราทาง วิชาการต่าง ๆ สื่อสารสนเทศ และการสำรวจข้อมูลภาคสนาม แล้วนำมาวิเคราะห์รูปแบบแนวความคิด และ หลักการในการจัดการแสดงนาฏศิลป์ไทยในต่างประเทศจากคณะนาฏศิลป์ที่มีประสบการณ์และมีผลงานที่ ได้รับความประสบความสำเร็จ โดยแบ่งวิธีการดำเนินการวิจัยออกเป็น 2 แนวทางการปฏิบัติ คือ

- การศึกษาข้อมูลภาคทฤษฎี ซึ่งได้แก่การสำรวจข้อมูลเชิงเอกสาร เช่น หนังสือ บทความ สื่อบัตร การแสดง และเอกสารต่าง ๆ เป็นต้น
- การศึกษาข้อมูลภาคปฏิบัติ ได้แก่ การสัมภาษณ์ผู้ที่มีความรู้ทางด้านการเผยแพร่ นาฏศิลป์ไทยใน ต่างประเทศ คณะผู้ทำงานการเผยแพร่การแสดงโขน ณ ประเทศฝรั่งเศส พ.ศ. 2549 การศึกษาจากวีดิทัศน์ การแสดงและการแสดงสดที่จัดโดยสำนักการสังคีต

2. นำข้อมูลที่ได้รับทั้งหมดมาวิเคราะห์และสรุปผลการวิจัยในแต่ละบท พร้อมทั้งส่งงานวิจัยฉบับร่าง เพื่อให้อาจารย์ที่ปรึกษาตรวจ และให้คำแนะนำในการปรับปรุงแก้ไขเป็นระยะ ๆ

3. ปรับปรุง แก้ไข และพัฒนางานวิจัยตามคำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษาและผู้เชี่ยวชาญ

4. ตรวจสอบความถูกต้อง จัดพิมพ์เป็นเอกสารงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

ผลการวิจัย

เนื่องในโอกาสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงครองสิริราชสมบัติครบ 60 ปี และเพื่อร่วมฉลองและแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างไทยและฝรั่งเศสที่ยาวนานกว่า 320 ปี หน่วยงานทางด้านวัฒนธรรมของทั้งสองประเทศจะร่วมจัดงานเทศกาลวัฒนธรรมเพื่อแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน โดยประเทศไทยได้จัดงานเทศกาลวัฒนธรรมไทยในฝรั่งเศส ณ ประเทศฝรั่งเศส ระหว่างวันที่ 15 กันยายน-31 ตุลาคม พ.ศ. 2549 โดยสำนักงานการสังคีต กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม ได้รับหน้าที่ให้จัดการแสดงนาฏศิลป์และดนตรีไทยเป็นหลัก ได้แก่ การแสดงคอนเสิร์ตดนตรีไทย (รัตนสังคีต) พิธีเปิดงานเทศกาลวัฒนธรรมไทยในฝรั่งเศส การแสดงโขน และการแสดงพื้นบ้าน

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาการเผยแพร่การแสดงโขนในงานเทศกาลวัฒนธรรมไทย ในฝรั่งเศส ณ ประเทศฝรั่งเศส พ.ศ. 2549 ซึ่งเป็นงานที่จัดขึ้นโดยกระทรวงวัฒนธรรมร่วมกับสถานเอกอัครราชทูตไทยในกรุงปารีส จัดงานสัปดาห์วัฒนธรรมไทยในฝรั่งเศส เนื่องในโอกาสที่ไทยและฝรั่งเศสเจริญสัมพันธไมตรีครบ 320 ปี และเพื่อส่งเสริมให้มีการแลกเปลี่ยนการจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมระหว่างกันอย่างเป็นรูปธรรมตามแผนปฏิบัติการร่วมไทยและฝรั่งเศส ฉบับที่ 1 (พ.ศ.2547-2551) เพื่อเป็นการเสริมสร้างความรู้และความเข้าใจในด้านสังคมและวัฒนธรรมระหว่างประชาชนของทั้งสองประเทศ หลักการและแนวคิดในการจัดการแสดงนาฏศิลป์ไทยในต่างประเทศ ควรคำนึงถึงคุณค่าของงานนาฏศิลป์ การเผยแพร่เอกลักษณ์ไทย การสื่อสาร การคำนึงถึงผู้ชม คุณภาพการแสดง ความหลากหลายทางการแสดง และความเหมาะสมของสถานที่ โดยผู้จัดการแสดงควรนำองค์ประกอบการแสดงต่าง ๆ มาเป็นเครื่องมือในการจัดหาหนทางสำหรับเผยแพร่ นาฏศิลป์ไทยในต่างประเทศให้เกิดความถูกต้องเหมาะสม

สำนักงานการสังคีตได้จัดการแสดงโขนในต่างประเทศทั่วโลกหลายครั้งตามแต่โอกาสและความเหมาะสม แม้ว่าการแสดงโขนในต่างประเทศที่ผ่านมาได้รับความสนใจจากผู้ชมชาวต่างชาติเป็นอย่างมาก หากแต่ยังไม่สามารถทำให้ผู้ชมเข้าถึงได้อย่างเต็มที่ เนื่องจากการแสดงโขนเป็นศิลปะของชาติชั้นสูงแขนงหนึ่ง หากผู้ชมไม่มีพื้นฐานความรู้เกี่ยวกับการแสดงโขนก็จะทำให้ยากที่จะเข้าใจการแสดงอย่างลึกซึ้งได้ การนำเสนอโขนในอดีตจึงยังไม่สามารถสื่อความหมายให้ผู้ชมชาวต่างประเทศเข้าใจและชื่นชมเท่าที่ควร ในการเผยแพร่การแสดงโขนโดยสำนักงานการสังคีตในงานเทศกาลวัฒนธรรมไทยในฝรั่งเศสในครั้งนี้ จึงได้มีการการศึกษา สังเกต และเรียนรู้จากประสบการณ์ในอดีตเพื่อนำจุดอ่อนมาปรับปรุงแก้ไข และจัดการแสดงโขนในลักษณะรูปแบบที่เป็นมิติใหม่เป็นการแสดงที่เล็งเห็นความสำคัญในการเผยแพร่ให้กับชาวต่างประเทศได้ชื่นชมมากขึ้น และยังมีวัตถุประสงค์เพื่อการเผยแพร่และอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของชาติอย่างแท้จริง นับเป็นอีกตัวอย่างหนึ่งในการเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมของชาติที่ควรยึดถือเป็นตัวอย่างที่มีความสมบูรณ์ในแง่การเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมของชาติไทยสู่สายตาชาวต่างประเทศ

ในครั้งนี้นักการสังคีตได้จัดการแสดงโขนในงานเทศกาลวัฒนธรรมไทยในฝรั่งเศส ณ ประเทศฝรั่งเศส พ.ศ. 2549 นี้ มีหลักการและแนวคิดในการจัดการแสดงโขนสำคัญ ได้แก่

1. การจัดการแสดงโขนเรื่อง รามเกียรติ์ ตอนนางลอย เนื่องจากตอน “นางลอย” เป็นตอนที่เป็นของไทยโดยแท้ไม่ปรากฏในท้องเรื่องรามายณะของอินเดีย อีกทั้งยังเป็นตอนที่มีความหลากหลายของอารมณ์ตัวละคร สถานที่ และทำนองเพลง กล่าวได้ว่าตอนนางลอยมีองค์ประกอบหลายอย่างที่สามารถสื่อให้ผู้ชมที่เป็นชาวต่างชาติได้เข้าใจเรื่องราวในเวลาอันสั้น นำเสนอการแสดงในรูปแบบของการแสดงละครใบ้และโขน ซึ่งผู้แสดงจะสวมศีรษะจำลอง ที่เรียกว่า “หัวโขน” และแสดงอารมณ์ผ่านท่าทางการร่ายรำที่สร้างตามลักษณะของตัวละครนั้น ๆ ประกอบการร้อง-พากย์ และดนตรีปี่พาทย์ เพื่อถ่ายทอดเรื่องราวแก่ผู้ชมแทนการพูดเจรจา บทโขนที่ใช้ในการแสดงเป็นบทที่นักการสังคีตปรับปรุงใหม่ให้มีความยาวตามระยะเวลาแสดงที่จำกัด โดยรักษาความหมายหลักของบทเดิมเอาไว้

ภาพที่ 1-2 : ภาพการแสดงโขน ตอนนางลอย-ยกรบ ของนักการสังคีต
ในงานเทศกาลวัฒนธรรมไทยในฝรั่งเศส ณ ประเทศฝรั่งเศส พ.ศ. 2549
ที่มา : อาจารย์พัชรา บัวทอง

2. การจัดให้มีการเล่นในโรงละครอย่างสมเกียรติเหมาะสมกับมหรสพประจำชาติไทย ภายใต้ของพระบารมีสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี นักการสังคีต กรมศิลปากร ได้รับเชิญให้เข้าไปแสดงบนเวทีหลวงของพระราชวังแวร์ซายส์ ซึ่งปัจจุบันเป็นเวทีหวงห้าม นอกจากนักการสังคีตได้มีโอกาสแสดง ณ โรงโอเปร่าในพระราชวังแวร์ซายส์ (Opéra Royal) แล้ว ยังได้รับเชิญให้แสดง ณ โรงละครแห่งชาติเมืองเบรสท์ (Opéra National de Brest) และโรงโอเปร่าเมืองแมสซซี (Scène National de Massy) ซึ่งเป็นเมืองขนาดใหญ่ของฝรั่งเศส อีกทั้งยังมีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ระหว่างประเทศไทยและประเทศฝรั่งเศส

3. การคัดเลือกผู้แสดงที่มีฝีมือและเชี่ยวชาญทางนาฏศิลป์ไทย อีกทั้งยังมีความชำนาญทางการแสดงโขนเป็นอย่างมากและมีประสบการณ์ทางด้านการแสดงทั้งในประเทศและต่างประเทศอย่างมากมาย ดังนั้นผู้แสดงจึงทำให้การแสดงเกิดความสมบูรณ์และสามารถแก้ปัญหาเฉพาะหน้าและรับมือกับการแก้ไขการแสดงหรือเพิ่มเติมการแสดงที่อาจเกิดขึ้นอย่างไม่คาดคิด ตามวัฒนธรรมประเพณีของชาตินั้น ๆ ได้เป็นอย่างดี

ภาพที่ 3-4 : ภาพคณะนาฏศิลป์-คีตศิลป์ของสำนักการสังคีต ในการแสดงโขน ตอนนางลอย-ยกรบ
ณ พระราชวังแวร์ซายส์ ประเทศฝรั่งเศส พ.ศ. 2549
ที่มา : อาจารย์พัชรา บัวทอง

4. การจัดทำฉากประกอบการแสดง เพื่อเพิ่มรรถรสในการรับชม ฉากของการแสดงจะเป็นลักษณะของไทยประยุกต์ เป็นการผสมผสานจิตรกรรมไทยกับความสมัยใหม่ แต่ยังคงความงดงามของศิลปะไทยไว้เป็นหลัก ในครั้งนี้อาจารย์สุธี ปิ๋วบุตร ผู้ทรงคุณวุฒิด้านศิลปกรรมและออกแบบฉากประกอบการแสดง สำนักการสังคีต กรมศิลปากร จึงได้จัดทำฉากประกอบการแสดงฉากหลัก จำนวนทั้งสิ้น 5 ฉาก ได้แก่ ฉากท้องพระโรงกรุงลงกา ฉากสวนขวัญ ฉากพลับพลาพระราม ฉากริมฝั่งน้ำ และฉากสนามรบ

5. การจัดจ้างทีมงานคุณภาพที่มีประสบการณ์ด้านเทคนิคการแสดง คือ บริษัท Ovation Studio Co.,Ltd นำโดยนางสาวบุรณี รัชไชยบุญ ผู้เชี่ยวชาญด้านเทคนิคการแสดง เพื่อออกแบบแสงสีประกอบการแสดง และการแสดง เพื่อให้การแสดงเกิดความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

6. การจัดทำสูจิบัตรการแสดงอย่างมีคุณภาพและได้มาตรฐานสากล ผู้ชมสามารถศึกษาและทำความเข้าใจก่อนการแสดงจะเริ่มจากสูจิบัตร ทำให้ขณะชมการแสดงผู้ชมจะได้รับอรรถรสของการแสดงได้อย่างเต็มที่โดยไม่ต้องกังวลเกี่ยวกับเรื่องราวที่กำลังจะนำเสนอ การจัดทำสูจิบัตรครั้งนี้นอกจากจะเป็นข้อมูลประกอบการแสดงแก่ผู้ชมชาวต่างประเทศแล้ว ยังจัดทำเพื่อให้เป็นเอกสารที่พึงเก็บรักษาไว้ให้มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ต่อไป

7. การจัดรายการสาธิตโขน เป็นการจัดการเผยแพร่ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับนาฏศิลป์ไทย การจัดรายการสาธิตโขน เป็นการจัดการเผยแพร่ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับนาฏศิลป์ไทย โดยพัฒนาแนวสาธิตการแสดงจากประสบการณ์ที่ผ่านมาของสำนักการสังคีต กรมศิลปากร เพื่อเป็นการเผยแพร่ความรู้ประกอบการรับชมการแสดงให้ผู้ชมได้เข้าใจการแสดงมากยิ่งขึ้น โดยการจัดนักวิชาการพูดบนเวทีประกอบการแสดงตัวอย่างในแต่ละองค์ประกอบการแสดงทีละเรื่อง โดยใช้ภาษาฝรั่งเศสในการบรรยาย ซึ่งแบ่งการสาธิตออกเป็น 2 ส่วนใหญ่ คือ การสาธิตการแสดง และการสาธิตดนตรีประกอบการแสดง

8. การเสริมการแสดงผลหน้าม่าน เพื่อให้เห็นขั้นตอนการเตรียมการแสดงโขน ประกอบการบรรเลงดนตรีโหมโรงซึ่งเป็นการบรรเลงโหมโรงแบบฉบับเต็ม

ผลสรุปการดำเนินการวิเคราะห์

ผลจากการศึกษาและวิเคราะห์หลักการและแนวคิดในการจัดการแสดงโขนของสำนักการสังคีต ในงานเทศกาลวัฒนธรรมไทยในฝรั่งเศส ณ ประเทศฝรั่งเศส พ.ศ. 2549 สามารถสรุปได้ดังนี้

1. การเรียนรู้และรวบรวมข้อผิดพลาดในการแสดงโขนจากประสบการณ์ในอดีต เพื่อนำมาพัฒนา และปรับปรุงให้เกิดความสำเร็จ
2. การจัดการแสดงโขน ตอนนางลอย ซึ่งเป็นตอนของไทยโดยแท้ มีการจัดแสดงเฉพาะในประเทศไทย และไม่มีแสดงในประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อื่น ๆ กล่าวคือ ต้องการที่จะนำเสนอความเป็นไทยแท้ ๆ นั้นเอง
3. การจัดการแสดงโขน โดยคงจารีตประเพณีของการแสดงโขนตามแบบฉบับกรมศิลปากรโดยระวัง รักษาคุณค่าทางศิลปะที่สูงส่งมิให้ลดหย่อนไป
4. การเรียนรู้และทำความเข้าใจในสถานที่ และวัฒนธรรมของต่างประเทศที่จัดการเผยแพร่ การแสดงโขน มิใช่เพียงนำการแสดงไปแสดงบนเวทีต่างประเทศเท่านั้น หากแต่ต้องสำรวจวิธีที่จะผสมผสาน การแสดงให้เข้ากับสถานที่อย่างมีเหตุมีผล
5. การใช้เทคนิคสมัยใหม่เข้ามาช่วยให้การแสดงเกิดความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น โดยไม่กระทบ การแสดงตามจารีตประเพณีแบบดั้งเดิม
6. การจัดการแสดงโดยคำนึงถึงคุณค่า ซึ่งจัดแสดงในสถานที่ที่เหมาะสมกับการเป็น เครื่องราชูปโภคสำหรับพระเจ้าแผ่นดินในอดีต อีกทั้งยังเป็นศิลปะการแสดงนาฏศิลป์ชั้นสูงและมรดก ปรจําชาติไทย
7. การจัดการเผยแพร่ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับนาฏศิลป์ไทย ให้ผู้ชมได้เข้าใจการแสดงอย่างลึกซึ้ง ให้มากที่สุด โดยเมื่อผู้ชมเข้าใจความหมายต่าง ๆ ขององค์ประกอบการแสดงแล้ว เวลาชมการแสดงจริงผู้ชม จะได้เพลิดเพลินและรับชมสุนทรียะหรือความงามของการแสดงได้อย่างเต็มที่

กล่าวได้ว่าการเผยแพร่การแสดงโขนในงานเทศกาลวัฒนธรรมไทยในฝรั่งเศส พ.ศ. 2549 นี้ มิใช่เป็น เพียงเผยแพร่การแสดงเพื่อความบันเทิงเท่านั้น หากแต่มีการจัดการเผยแพร่ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับนาฏศิลป์ ไทยให้ผู้ชมได้เข้าใจการแสดงอย่างลึกซึ้งให้มากที่สุด

ข้อเสนอแนะ

การเผยแพร่นาฏศิลป์ไทยในต่างประเทศในปัจจุบัน มีทั้งองค์กรภาครัฐและภาคเอกชนที่ได้มีโอกาส รับเชิญให้ทำการแสดงในประเทศต่าง ๆ มากขึ้น ผู้จัดการแสดงจึงจำเป็นต้องมีความรู้ความเข้าใจในการจัดการ แสดงในต่างประเทศ เนื่องจากนาฏศิลป์ไทยสามารถแบ่งออกเป็นหลายประเภท เช่น โขน ละคร รำ ระเบียบ และ การแสดงพื้นเมือง ซึ่งการแสดงแต่ละประเภทยังมีความงาม ความเป็นอัตลักษณ์ และจุดประสงค์ในการ แสดงแตกต่างกันออกไป ดังนั้นการคัดเลือกประเภทของการแสดงให้เหมาะสมกับลักษณะงาน และ วัตถุประสงค์ในการนำไปแสดงในต่างประเทศนั้นเป็นเรื่องที่ต้องพิจารณาอย่างละเอียดมาก

การเผยแพร่ภาพยนตร์ไทยในงานเทศกาลวัฒนธรรมไทยในฝรั่งเศส ณ ประเทศฝรั่งเศส พ.ศ. 2549 นี้ นอกจากการแสดงโซน ตอนนางลอย-ยกรบ แล้ว สำนักงานการสังคีต กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม ได้รับหน้าที่ให้จัดการแสดงนาฏศิลป์และดนตรีไทยอื่น ๆ คือ การแสดงคอนเสิร์ตดนตรีไทย (รัตนสังคีต) และการแสดงพื้นบ้าน ซึ่งการแสดงเหล่านี้ควรมีการวิเคราะห์การแสดงด้วยเช่นกัน เนื่องจากการแสดงที่มีลักษณะที่แตกต่างไปจากการแสดงโซน และเพื่อให้เป็นตัวอย่างในการจัดการแสดงประเภท คอนเสิร์ตดนตรีไทย และการแสดงพื้นบ้าน เพื่อเป็นแนวทางให้แก่ผู้จัดการแสดงที่สนใจ

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่มอบทุนอุดหนุนการศึกษา สำหรับนิสิตระดับปริญญาเอกและโทที่เข้าศึกษาในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้องกับความเป็นไทย (Graduate Students in Thainess-related Programs)

รายการอ้างอิง

- จักรธร จิตรพงศ์, หม่อมราชวงศ์. อดีตปลัดกระทรวงวัฒนธรรม (ข้าราชการบำนาญ) และที่ปรึกษา
คณะทำงานพัฒนาการจัดการแสดงโซนร่วมงานเทศกาลไทยในฝรั่งเศส. 2558. “สัมภาษณ์.”
10 มกราคม.
- ทรงพล ตาดเงิน, นาฏศิลป์ป็นชำนาญงาน สำนักงานการสังคีต กรมศิลปากร. 2558. “สัมภาษณ์.” 2 เมษายน.
- นราพงษ์ จรัสศรี, อาจารย์ประจำภาควิชานาฏศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2557.
“สัมภาษณ์.” 25 กันยายน.
- พัชรา บัวทอง, นาฏศิลป์ในระดับอาวุโส สำนักงานการสังคีต กรมศิลปากร. 2557. “สัมภาษณ์” 9 ตุลาคม.
- วิจิตรวาทการ, พลตรีหลวง. 2541. *รำลึก 100 ปี บทคัดสรรว่าด้วยชีวิตประวัติและผลงาน*. กรุงเทพฯ:
บริษัทสร้างสรรค์บุ๊คส์.
- สถาพร สนทอง, ข้าราชการบำนาญ สำนักงานการสังคีต กรมศิลปากร. 2557. “สัมภาษณ์.” 9 กันยายน.
- สุธี ปิ๋วบุตร, ผู้ทรงคุณวุฒิด้านศิลปกรรมและออกแบบฉากประกอบการแสดง สำนักงานการสังคีต
กรมศิลปากร. 2557. “สัมภาษณ์.” 16 พฤศจิกายน.